

liquidation of difference between social sphere activities and other similar forms of activity. Transference from intermediate to higher level of specialist training is also of great importance.

So-called social study is integrated into fixed educational subjects and is directed into a social sphere specialists training. But the realization of above-mentioned tendencies in major cases is stipulated by national educational systems of such specialists training. It influences the formation of their professional pedagogical culture.

To solve the existing problem of social sphere specialists training is possible only through international cooperation of specialists and there will be a necessity in acceleration of this process. Ukraine can train competitive specialists of this sphere only after learning and using the experience of countries.

Usage of studied students' life experience creates conditions for group individual differentiation and contributes to the integration of social-professional and personal development of future specialists of social sphere.

This article is devoted to the peculiarities of social sphere specialists training.

Key words: professional formation, self identification of future specialists, future social sphere specialists.

Отримано 20.03.2019

УДК 37.013.83-051

М. М. Гуляєва

m.gulyaeva@chnu.edu.ua

ORCID ID 0000-0003-2963-6881

**ПРОФЕСІЯ «АНДРАГОГ»: МІЖНАРОДНІ
ТА НАЦІОНАЛЬНІ КВАЛІФІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ
І СТАНДАРТИ ПІДГОТОВКИ**

Гуляєва М. М. Професія «андрагог»: міжнародні та національні кваліфікаційні системи і стандарти підготовки. У статті висвітлено тенденцію до визнання та інституційного розвитку сфери освіти дорослих в Україні. Наголошено на необхідності врахування міжнародних стандартів підготовки андрагогів для

професіоналізації окресленої сфери суспільного життя та організації якісного навчання фахівців за новою спеціалізацією «Освіта дорослих» в Україні. Розкрито зміст та специфіку існуючих різнорівневих кваліфікаційних систем і програм підготовки андрагогів або підвищення їх професіоналізму; визначено кваліфікаційні системи і професійні стандарти, що описують навички, знання і характерні риси, якими повинні володіти фахівці освіти дорослих; конкретизовано критерії кваліфікованого викладача освіти дорослих. Розкрито значення і конкретизовано зміст ключових компетенцій та компетентностей у структурі підготовки та сертифікації андрагога. Констатовано, що національні і міжнародні кваліфікаційні рамки визначають сукупність вимог до фахівця освіти дорослих, які у якості контрольних показників застосовуються в міждержавному масштабі.

Ключові слова: андрагогіка, освіта дорослих, андрагог, фахівець освіти дорослих, кваліфікація, система, стандарт, компетенція, компетентність, професійна підготовка.

Гуляева М. М. Профессия «андрагог»: международные и национальные квалификационные системы и стандарты подготовки. В статье освещены тенденции к признанию и институциональному развитию сферы образования взрослых в Украине. Отмечена необходимость учета международных стандартов подготовки андрагогов для профессионализации очерченной сферы общественной жизни и организации качественного обучения специалистов по новой специализации «Образование взрослых» в Украине. Раскрыты содержание и специфика существующих разноуровневых квалификационных систем и программ подготовки андрагогов или повышения их профессионализма; определены квалификационные системы и профессиональные стандарты, описывающие навыки, знания и характерные черты, которыми должны обладать специалисты образования взрослых; конкретизированы критерии квалифицированного преподавателя образования взрослых. Раскрыто значение и конкретизировано содержание ключевых компетенций и компетентностей в структуре подготовки и сертификации андрагога. Констатировано, что национальные и международные квалификационные рамки определяют совокупность требований к специалисту образования взрослых, которые в качестве контрольных показателей применяются в межгосударственном масштабе.

Ключевые слова: андрагогика, образование взрослых, андрагог, специалист образования взрослых, квалификация, система, стандарт, компетенция, компетентность, профессиональная подготовка.

Постановка проблеми. В Україні тривають активні процеси, спрямовані на інституалізацію освіти дорослих як сфери суспільного життя, складової неперервної освіти і сфери професійної діяльності. Свідченням таких позитивних тенденцій є власне закріплення нової професійної назви «Андрогог» (наказ Міністерства розвитку «Про затвердження Зміни № 8 до національного класифікатора ДК 003:2010» від 15.02.2019 р. № 259). Для повної реалізації потенціалу навчання дорослих потрібні люди, які володіють відповідними професійними компетенціями. Тому для розробки стратегії, концепції та змісту університетської підготовки майбутніх андрогогів, впровадження спеціалізації «Освіта дорослих» в Україні [5] важливим є огляд існуючих на даний час у багатьох країнах світу кваліфікаційних систем і програм підготовки та підвищення професіоналізму фахівців для освіти дорослих.

Є багато програм (1. розроблених у рамках проектної діяльності DVV International; 2. національні рамки, 3. міжнародні професійні стандарти), що відрізняються масштабами, спектром предметів, рівнем кваліфікації, ступенями формалізації. Так, існують різні варіанти програм: від навчального курсу в університеті, що триває кілька років і забезпечує отримання певного ступеню, до одноденних курсів перепідготовки з великої кількості предметів. Багато з цих програм є окремими ініціативами, які виникли в рамках певного проекту, наприклад, концепції навчання, розроблені для задоволення конкретних потреб в поточній ситуації, які не претендують на розробку довгострокових програм або спроб встановити зв'язок із системою формальної освіти.

Однак у деяких країнах існують постійно діючі програми та кваліфікаційні системи. Організаторами зазвичай виступають заклади вищої освіти (якщо мова йде про програми, які передбачають отримання ступеню), або провідні організації сфери освіти дорослих, що забезпечують безперервну освіту для своїх співробітників, як, наприклад, у випадку з освітніми програмами для викладачів курсів, пропонує Німецькою асоціацією освіти дорослих. Лише в небагатьох країнах, наприклад, в Австрії, Швейцарії та Англії, за межами університетів на національному рівні існують розроблені провайдерами кваліфікаційні системи для вчителів, які працюють у

сфері освіти дорослих. Деякі з цих систем в якості одного з компонентів включають сертифікацію компетенцій, придбаних в рамках неформальної та інформальної освіти. Так, освітні програми з підготовки педагогічного персоналу для навчання дорослих постійно вдосконалюються з урахуванням вимог ринку освітніх послуг. Магістерські програми підготовки андрагогів міжнародного рівня упроваджуються на основі інтеграції потенціалу формальної і неформальної освіти [2, с.168]. Завдяки процедурі офіційного визнання, в ході якої уточнюються і сертифікуються наявні компетенції, а також додатковому відвідуванню курсів для розвитку недостатніх компетенцій, вчителі для дорослих можуть отримати кваліфікацію, визнану в цих країнах на національному рівні.

Аналіз останніх досліджень. Проблема визнання андрагогіки та освіти дорослих як самостійної галузі соціальної, наукової дійсності, а відповідно і необхідності налагодження системи підготовки андрагогів та підвищення їх кваліфікації з орієнтацією на міжнародні стандарти розкривається у дослідженнях українських вчених О. Аніщенко, С. Бабушко, Н. Бідюк, С. Когут, Л. Лук'янової, О. Огієнко, Т. Сорочан, Н. Терьохіної, Л. Тимчук, О. Чугай. Власне організація та утримання національних європейських систем професійної підготовки фахівців-андрагогів є предметом дослідження таких зарубіжних науковців як Г. Богард, С. Брукфілд, Р. Гріффін, В. Макграф, А. Марон, М. Ноулз, Р. Свенсон, Е. Холтон. У їх працях розкрито засадничі підходи та умови розробки й функціонування національних і міжнародних систем професійної підготовки андрагогів, узагальнено та диференційовано критерії визнання й підтвердження кваліфікації фахівців освіти дорослих, представлено інноваційні форми і технології організації процесу освіти фахівця-андрагога відповідно до загальноєвропейських вимог до безперервної освіти дорослих.

Мета статті – розкрити зміст та специфіку існуючих кваліфікаційних систем і стандартів підготовки фахівця освіти дорослих з відповідними засадничими професійними стандартами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта дорослих як соціально-культурний феномен відповідає та підпорядковується національним вимогам до підготовки висококваліфікованих кадрів. В європейських країнах проблемі підготовки відповідних фахівців давно приділяється значна увага, а самі країни мають давні традиції у підготовці педагогічного персоналу для освіти дорослих та вагомій працевлаштування у цій галузі. Практично в усіх європейських вищих закладах освіти є відділи, відділення освіти дорослих або факультети

й кафедри андрагогіки. На європейських освітніх теренах нині розгортається дискусія щодо найбільш раціональних шляхів розвитку системи підготовки й удосконалення педагогічного персоналу для роботи з дорослими [4, с. 28]. Професійна підготовка педагогічних кадрів у галузі освіти дорослих відбувається у форматі допрофесійного та професійного навчання. В окремих країнах розроблено освітні програми, що передбачають трирівневу професійну підготовку й уможливають здобуття ступенів бакалавра, магістра й доктора [6, с. 166]. Саме тому для початку здійснимо огляд **національних кваліфікаційних систем і стандартів**, до яких належать:

1. Сертифікат SVEB (<http://www.alice.ch/de/ada/zertifikate-sveb/>). Сертифікат, розроблений Швейцарською федерацією освіти дорослих (SVEB), є першим етапом в Швейцарській модульній системі «підготовки тренерів» (Ausbildung der Ausbildenden). Сертифікат пропонує базову кваліфікацію викладачів курсів, які працюють у сфері освіти дорослих, визнаних у всій Швейцарії. Для отримання сертифіката потрібно взяти участь в освітній програмі, що включає 405 год навчального часу. Процедура визнання вже наявних компетенцій може замінити проходження освітньої програми.

Встановленої форми реалізації програми немає. У якості загальних рамок цієї концепції навчання виступають визначені *викладацькі компетентності*.

Загальні завдання програми / завдання навчання: оволодіння навичками викладання: учасники здатні підготувати, провести і оцінити заняття з дорослими в сфері своєї діяльності в рамках заданої концепції, плану курсу і матеріалів навчання.

Конкретні завдання навчання передбачають чітко визначені уміння. Зокрема, у результаті засвоєння програми учасники: переносять основні завдання, андрагогічний підхід і кваліфікаційну процедуру своїх освітніх установ на власні заняття; аналізують свою цільову групу, приводять у відповідність завдання викладання і огляд їх досягнення з наявними в розпорядженні часом і інструкцією; планують дидактичний підхід і освітні блоки відповідно до критеріїв навчання дорослих та здатні обґрунтувати свій вибір методів; в своїх оцінках орієнтуються на оціночні критерії (метод, прогрес навчання, клімат навчання, можливості учасників і посередництво лідера); проектують рівень відносин і взаємодії між тренером і учасниками, а також між учасниками (ролі, конфлікти, домовленості і т.ін.); оцінюють свою поведінку і можуть на цій основі судити про наслідки для своєї ролі.

Сертифікат SVEB отримує викладач, який володіє:

1) *знаннями* теоретичних принципів психології, комунікації і низки характеристик групової динаміки; правових рамкових умов для освіти, а також прав і обов'язків викладача для дорослих (контракт, статус, роль, і т.ін.); професійна обізнаність про актуальні події;

2) *навичками* планувати заняття, беручи до уваги загальну концепцію і рамкові умови; формулювати завдання навчання, які підходять для цільової аудиторії, виходячи з компетенцій, які повинні бути придбані; визначати форму (сумативну, формативну) і критерії аналізу прогресу; планувати освітні блоки і огляд завдань навчання, беручи до уваги виділений час; застосовувати дидактичний підхід, який підходить для роботи з дорослими, є партисипативним, підвищує мотивацію і сприяє навчанню; застосовувати різноманітні методи; правильно використовувати стандартні дидактичні засоби (проектор, демонстраційну дошку, фліп-чарт, електронні засоби); оцінювати прогрес навчання під час заняття і в кінці заняття; оцінювати заняття саме по собі, а також те, як воно вкладається у всю концепцію.

3) *навичками міжособистісного спілкування*: підтримувати мотивацію і інтерес учасників до змісту за допомогою своєї залученості; організовувати і направляти процес навчання так, щоб він залишався живим, чітким, зрозумілим і орієнтованим на учасників (оцінюючи втручання, питання, ставлячи завдання); активно сприймати взаємодію всередині групи і належним чином реагувати на ситуацію відповідно до поставлених завдань (порушення комунікації, конфлікти і т.ін.); гнучко реагувати на непередбачувані обставини.

4) *когнітивними навиками*: володіти змістом предмета; проводити дидактичний аналіз і зміни, беручи до уваги рекомендації та характеристики цільової аудиторії; підводити підсумок обговорень, презентацій, питань і думок учасників в ході пленарних сесій, оцінювати прогрес і таким чином сприяти подальшому розвитку навчального процесу; дотримуватися достатньої дистанції і підтримувати взаємоповагу в групі;

5) *навичками комунікації з навколишнім середовищем*: підтримувати особисті контакти з установами і організаціями, що працюють в даній сфері діяльності, а також з тренерами з даної предметної області; читати пресу з теми, володіти інформацією про контактні особи та важливі події; співпрацювати з інструкторами та освітніми установами;

6) *навичками рефлексії, самоаналізу і самооцінки*: аналізувати свою поведінку і дії після проведення заняття і робити

відповідні висновки на майбутнє; порівнювати план з фактичним ходом подій, аналізувати дидактичний підхід і проводити порівняння поставлених завдань і досягнутих результатів; аналізувати свою поведінку і дії; складати баланс слабких і сильних сторін; визначати свій потенціал для розвитку [3, с. 62-63].

2. Сертифікат WBA «Сертифікований вчитель для дорослих»

(http://www.wba.or.at/studierende/kompetenzen_zertifikat.php). Цей сертифікат є одним із двох запропонованих Австрійською академією додаткової освіти (WBA) рівнів кваліфікації для вчителів для дорослих. Академія WBA є частиною Австрійської системи освіти дорослих Австрійського федерального інституту освіти дорослих. Австрійська академія додаткової освіти визначає стандарти у формі навчального плану, в основу якого закладено *сім базових компетентностей*, якими має оволодіти сертифікований спеціаліст і на які спрямовані конкретні дисципліни навчального плану:

1) володіння теорією навчання: «Принципи педагогіки/андрагогіки»: Освіта і навчання (принципи); «Суспільство і освіта»: Освіта дорослих (принципи); «Соціальні принципи відносно освіти дорослих»;

2) дидактична компетентність: «Принципи дидактики в освіті дорослих» «Робота з групами»;

3) компетентність в сфері менеджменту: «Принципи управління освітою»;

4) володіння навичками керівництва і консультації: «Принципи керівництва і консультування»; «Навчання фасилітації і підтримці»;

5) знання в сфері бібліотечної справи і інформаційного менеджменту: «Публічні бібліотеки і їх значення для суспільства»; «Принципи інформаційного менеджменту»;

6) навички спілкування: «Комунікація в теорії і практиці»; «Ведення дискусії»; «Риторика»; «Урегулювання конфліктів в теорії і на практиці»;

7) особистісні навички: аналіз сильних і слабких сторін; аналіз і рефлексія власних дій і поведінки в контексті освіти дорослих [3, с. 61].

Для отримання сертифіката WBA викладачі повинні довести, що вони володіють встановленими компетенціями. Ця процедура може набувати різних форм. Будь-які відсутні компетенції можна придбати, відвідавши відповідні курси. Практичний досвід, який охоплює не менше 300 годин роботи в сфері освіти дорослих, також є

попередньою умовою для отримання сертифікату. Особи, які пройшли курс навчання, отримують сертифікати чи дипломи офіційного зразка.

3. Диплом викладача в секторі освіти впродовж усього життя (DTLLS). Ще 2007 року закони Англії визначили обов'язковість отримання відповідної офіційно зареєстрованої кваліфікації викладачам, які працюють у секторі безперервної освіти, що фінансується з державного бюджету. З 2007 року новачки у сфері освіти дорослих протягом першого року викладання повинні проходити підготовчий курс тривалістю 30 годин. Для отримання повної кваліфікації DTLLS потрібно упродовж п'яти років пройти об'ємну модульну програму навчання, що можна зробити без відриву від виробництва за 1-2 роки. Необхідною умовою є 150 годин викладання в рік, що складають невід'ємну частину програми навчання. Для отримання акредитації програми DTLLS повинні відповідати «Професійним стандартам Організації з освіти протягом всього життя в Великобританії (LLUK) для викладачів, репетиторів, тренерів, які працюють у секторі освіти протягом всього життя», що є вихідною основою отриманих компетенцій [1, с. 159; 8].

Професійні стандарти для викладачів, репетиторів і тренерів, які працюють в секторі освіти впродовж усього життя, описують в загальних рисах навички, знання і характерні риси, якими повинні володіти фахівці, які виконують широкий спектр пов'язаних з навчанням і викладанням ролей в даному секторі поряд з учнями та наймачами. Не всі стандарти обов'язково стосуються всіх освітніх ролей. Вони швидше дають основу для розвитку залежних від контексту рольових особливостей і одиниць оцінки, формують критерії для реалізації на практиці різноманітних ролей, які грають викладачі, тренери, репетитори і лектори в секторі освіти впродовж усього життя. Разом вони формують компоненти: початкової викладацької кваліфікації (Паспорт), кваліфікацій, що ведуть до набуття статусу кваліфікованого викладача з певним набором знань і навичок (QTLS), а також інших викладацьких кваліфікацій проміжного і вищого рівня [3, с. 63-64].

У 2013 р. DTLLS було замінено на DET – Диплом викладача в освіті і перепідготовці

Професійні профілі вчителів для дорослих стали предметом розгляду низки європейських досліджень і проектів. Частина їх займалася дослідженням питання, якими (ключовими) компетенціями повинні володіти вчителі для дорослих. Інші проекти були присвячені розробці конкретних портфельних інструментів вчителів для

дорослих, які можуть бути використані для визнання вже існуючих компетенцій, встановлення потреб у розвитку додаткових компетенцій, а також для планування безперервного професійного навчання. Внаслідок свого міжнародного фокусу і мети встановлення стандартів, ці проекти й розроблені професійні профілі представляють особливий інтерес і для професіоналізації сфери освіти дорослих в Україні. Розглянемо наступні **міжнародні європейські** дослідження та моделі:

1. «Кваліфікований вчитель для дорослих у Європі (AGADE)» (2004-2006 рр., партнери – Естонія, Ірландія, Литва, Латвія, Норвегія, Португалія, Швеція, Угорщина). В ході проекту були розроблені мінімальні стандарти для вчителів для дорослих у Європі, а також побудований на їх основі навчальний план для курсу навчання. Ці стандарти відносяться до чотирьох різних ролей, які виконують викладачі для дорослих: учитель, консультант, фасилітатор, тренер [10, с. 13].

Всього було розроблено та розбито на групи 16 критеріїв кваліфікованого викладача, в тому числі критерії, які відносяться до особистості фахівця (6 позицій), а також критерії, які стосуються професійної сфери (10 позицій).

Сфера особистісного розвитку фахівця (етичні аспекти) характеризується такими компетентностями: 1) самоповага; 2) терпимість; 3) відповідальність; 4) комунікативні навички; 5) емпатія; 6) гнучкість.

Компетентності сфери професійного розвитку відповідають певному етапу професійної діяльності:

- *етап організації – рівень знань*: 1) знання того, як навчаються дорослі, і розуміння психології дорослих людей; 2) знання методів освіти і навчання дорослих; 3) навички підготовки програм, заснованих на цінностях (демократичних і гуманістичних); 4) навички планування і організації; 5) добре знання свого предмета;

- *етап реалізації – рівень умінь*: 1) умінь мотивувати до навчання – до, під час і після освітнього процесу; 2) створення освітнього середовища відповідно до потреб учнів, з орієнтацією на самокероване навчання; 3) навички активізації учнів;

- *етап оцінки- рівень організаційних здібностей*: 1) навички самоаналізу і критичного мислення; 2) навички оцінки, самооцінки і вміння сприяти проведенню самооцінки учасниками [10, с. 14-16].

2. «Визнання психолого-педагогічних компетенцій викладачів для дорослих, придбаних в ході інформальної та неформальної освіти (VINEPAC)» (2006-2008 рр.) (www.vineras.eu).

У ході проекту, реалізованого спільно з партнерами з Німеччини, Франції, Мальти, Румунії та Іспанії, був розроблений інструмент для визнання психолого-педагогічних компетенцій вчителів (тренерів), які працюють у сфері освіти дорослих. Цей інструмент, т.зв. «Validpack», є диференційованою моделлю компетенцій, що включає наступні блоки: «знання», «навчання / управління», «оцінка та підвищення якості навчання», «мотивація і консультування» та «особистий і професійний розвиток».

Конкретизуємо зміст компетентностей викладача за сферами:

1. *«Знання»*: основи знань психосоціального профілю дорослого; знання групових характеристик; основи знань у своїй галузі змісту.

2. *«Навчання / менеджмент»*: аналіз потреб; підготовка навчання; реалізація програми навчання; використання технологій і ресурсів (час, матеріали, простір, люди).

3. *«Оцінка та підвищення якості навчання»*: робота з учнями з метою визначення їх потреб, сильних сторін і цілей, рекомендації або відсилання їх до відповідних програм і рівнів навчання; регулярне використання результатів оцінки при плануванні занять, розробці навчальних планів, відстеженні досягнення завдань і цілей, контролі процесу навчання; моніторинг процесу навчання за межами звичайного відтворення інформації з використанням ряду оцінних стратегій; способи структурування та фасилітації процесу навчання для оцінки і отримання зворотного зв'язку про навчання від учасників шляхом рефлексії та самооцінки; консультування учасників в розробці і постійному перегляді їх освітніх планів; використання якісних методів для оцінки прогресу учнів.

4. *«Мотивація і консультування»*: обмін інформацією з учнями і колегами щодо додаткових ресурсів навчання, освітніх можливостей і варіантів доступу до допоміжним ресурсів; звернення до відповідних джерел, коли власних знань недостатньо, щоб дати вичерпну інформацію; консультування учасників в розробці і постійному перегляді їх освітніх планів.

5. *«Особистий і професійний розвиток»*: аналіз потреб і можливостей професійного розвитку; демонстрація інтересу до самовдосконалення [3, с.66-67].

У цьому стандарті передбачена також відкрита категорія, тобто компетенції, які організатори курсу навчання можуть додати на власний розсуд.

3. «Гнучкі шляхи професіоналізації для вчителів для дорослих між 6-м і 7-м рівнями Європейської кваліфікаційної рамки (Flexi-Path)» (<http://www.flexi-path.eu/>). У межах проекту, у

реалізації якого взяли участь партнери з Німеччини, Естонії, Великобританії, Італії, Румунії, Швейцарії та Іспанії, був розроблений портфельний інструмент компетенцій для висококваліфікованих вчителів для дорослих. Він визначає компетенції в трьох галузях (Навчання – Люди – Практика), що стосуються викладачів для дорослих, які беруть на себе відповідальність за планування, управління та керівництво, що виходять за межі педагогічної роботи. Цей інструмент заснований на європейських кваліфікаційних рамках.

Особливістю проекту є те, що він орієнтований на викладачів для дорослих, які вже мають досвід роботи та обіймають в основному керівні посади. Розроблені компетентності Flexi-Path складають основу профіля Магістра освіти дорослих (набір навичок, знань і компетенцій, певний і описаний партнерами для визначення відповідності кваліфікації викладачів для дорослих у Європі 7-го рівня Європейської кваліфікаційної рамки).

Компетентності сфери «Навчання»: розробка навчального плану і предмета вивчення – ініціювання та контроль розробки і розвитку навчального плану; персоналізація – забезпечення того, щоб кожен учень отримав підтримку для оптимізації свого навчального прогресу і досягнень; метапізнання – ініціювання та контроль стратегій навчання і викладання, які стимулюють ефективно самостійне навчання; методи викладання і навчання – забезпечення того, щоб викладачі і учні залучалися до діяльності, яка сприяє ефективному навчанню; галузі знань – отримання, аналіз та застосування інформації; ресурси навчання – забезпечення обґрунтованого і відповідного розподілу ресурсів для сприяння процесу навчання; поліпшення якості – моніторинг і оцінка освітніх програм з подальшим використанням отриманих даних для доопрацювання програм; акредитація та валідація – сприяння проведенню контролю якості контролюючими органами і забезпечення того, щоб були вибрані відповідні шляхи акредитації; знання свого предмета – підтримка високого рівня технічної готовності в рамках своєї основної навчальної програми; сприяння прогресу учнів – в рамках і за межами навчального плану і інституційних меж; оцінка навчання – визнання викликів і реагування на них для досягнення успіхів учасників [7, с. 26-31].

Компетентності сфери «Люди»: зовнішні відносини – підтримка відносин з усіма зацікавленими сторонами; маркетинг – демонстрація найбільш очевидними способами того, що організація орієнтується на потреби окремих людей, а також колективні потреби в освіті дорослих; залучення учасників – ставлення до інтересів

учасника як до основних інтересів організації; комунікація – демонстрація ефективної комунікації з усіма співробітниками організації і з колегами, які працюють у сфері освіти дорослих; інформування, консультування та керівництво – забезпечення того, щоб учні, як окремо, так і разом, отримували підтримку і можливість починати навчання, насолоджуватися ним і добиватися успіхів у своїй навчальній діяльності і за її межами; зовнішні умови і суспільство – забезпечення того, щоб організація залишалася організацією, яка прислуховується і реагує, здатна відповідати місцевим очікуванням і потребам, а також щоб вона розглядалася як найкраще місце для навчання; розвиток співтовариства – сприяння розширенню можливостей окремих осіб і груп, а також підтримка громадського та економічного розвитку різних спільнот в сфері діяльності організації; різноманітність і рівність – інклюзивність, рівність можливостей, міжкультурне розуміння і залученість; залучення роботодавця – взаємодія з людськими ресурсами і технічними експертами для забезпечення гнучкого підходу в реалізації програм навчання; права, обов'язки та обмеження – демонстрація збалансованого підходу щодо складних установок і поведінки; міжпоколінне навчання – внесок в стратегії, що передбачають включення в навчання людей різного віку, а також і для дітей [7, с. 32-39].

Компетентності сфери «Практика»: організаційна стратегія – розвиток в організації клієнтоорієнтованої культури освіти впродовж усього життя, яка відповідає політичним, громадським і економічним інтересам; фінансовий менеджмент – фінансове планування та управління бюджетом; звітність – відстеження того, щоб навчання дорослих відповідало місцевим, національним та європейським принципам і пріоритетам, а також визначення і планування можливих ризиків; розробка програми – досягнення рівноваги в своїй діяльності, щоб програма при наявних ресурсах відображала пріоритети організації, залучала учнів і відповідала потребам суспільства; приміщення та обладнання – створення інфраструктури, яка забезпечить якісне надання освітніх послуг дорослим; стійкість – прагнення до рівноваги між організацією, місцевою економікою і навколишнім середовищем; лідерство – стимулювання і проведення змін всередині організації; командне управління – прагнення до поліпшення показників команди і реагування на слабку активність; розвиток і оцінка персоналу – забезпечення того, щоб співробітники знали і повністю розкривали свій потенціал, керівництво їх роботою і самовдосконаленням; професійний розвиток – усвідомлення необхідності розвитку власних професійних навичок; здатність

реагувати на запити учнів – бути уважним до проблем як окремих учнів, так і групи в цілому [7, с. 40-46].

4. «Кваліфікований викладач (QF2Teach)» (2009-2011 pp.). (http://asemlllhub.org/fileadmin/www.dpu.dk/ASEM/events/RN3/QF2TEACH_Transnational_Report_final_1_.pdf). У ході проекту, реалізованого за участі Німеччини, Великої Британії, Італії, Нідерландів, Польщі, Румунії, Швеції та Швейцарії, в країнах-партнерах проведено дослідження методом експертних оцінок, покликане визначити, які компетенції повинні мати вчителі у сфері безперервної освіти незалежно від конкретного контексту їх роботи. За результатами дослідження було складено каталог, який містить дев'ять основних компетенцій. Ці компетенції були детально розроблені у формі рамок кваліфікації на базі Європейських кваліфікаційних рамок (Європейський парламент / Рада Європейського союзу, 2008).

Міжнародний каталог ключових компетенцій фахівців сфери безперервного освіти дорослих містить таких 9 груп:

Ключові компетенції 1: Управління групою і комунікація (чітко формулювати думку; управляти груповою динамікою; управляти конфліктами).

Ключові компетенції 2: Знання предмета (мати спеціальні знання у своїй галузі викладання; застосовувати спеціальну дидактику в своїй галузі викладання).

Ключові компетенції 3: Підтримка навчання (підтримувати інформальне навчання; стимулювати активну роль учнів; мати в своєму розпорядженні широкий набір методів викладання; використовувати життєвий досвід учасників у викладацькій діяльності).

Ключові компетенції 4: Ефективне викладання (пристосовувати свої педагогічні напрацювання до потреб певної цільової групи; планувати процес викладання відповідно до доступних ресурсів (час, простір, обладнання тощо)).

Ключові компетенції 5: Особистий професійний розвиток (орієнтуватися на потреби учасників; використовувати власний життєвий досвід в рамках середовища навчання; розпізнавати власні потреби в навчанні; встановлювати власні цілі навчання; бути креативним; бути гнучким; аналізувати власну професійну роль; оцінювати власний практичний досвід; бути впевненим в собі; орієнтуватися на професійний розвиток; терпимо ставитися до критики; бачити різні перспективи).

Ключові компетенції 6: Стимулювання навчання (мотивувати;

надихати).

Ключові компетенції 7: Аналіз процесу навчання (проводити моніторинг освітнього процесу; оцінювати результати навчання; проводити регулярну формативну оцінку і діалоги «учень / викладач»; оцінювати рівень знань учнів на початку навчання).

Ключові компетенції 8: Особистісні якості (бути емоційно стійким; стійкість до стресів; аналізувати перешкоди, що заважають навчанню; бути автентичним; бути послідовним; бути об'єктивним).

Ключові компетенції 9: Допомога учню (створювати довірливу атмосферу навчання (без залякування); давати можливість учням застосовувати знання, які вони отримали; бути уважним; заохочувати учнів брати на себе відповідальність за їх подальший процес навчання; проявляти емпатію; заохочувати взаємне навчання учасників; надавати підтримку окремим учасникам; володіти навичками активного слухання; бути відкритим / доступним для учасників; оцінювати потреби учасника [9, с. 40-41]).

Розроблений Міжнародний каталог ключових компетентностей є основою для розробки національних і міжнародних кваліфікаційних рамок для спеціалістів сфери освіти дорослих.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Європейські кваліфікаційні рамки, запропоновані ЄС у 2008 р., визначають контрольні показники, що застосовуються в міждержавному масштабі. Однак вони не визначають єдині вимоги до всіх рівнів кваліфікації, а дають лише абстрактне порівняння їх в залежності від змісту. Тоді як можливість порівняння кваліфікацій на основі змісту потребує диференційованого його розуміння. В контексті освіти дорослих це означає, що потрібно досягти єдиної точки зору щодо того, якими компетенціями повинні володіти вчителі різних рівнів кваліфікації. Ці розробки лягли в основу спільного проекту Німецького інституту освіти дорослих – Центру освіти протягом усього життя ім. Лейбніца (DIE) та Інституту міжнародного співробітництва Німецької асоціації народних університетів (DVV International) з підготовки, реалізації та розповсюдження навчальної програми підготовки вчителів для дорослих в університетському секторі, яка базується на основних принципах освіти дорослих, відповідає міжнародним науковим стандартам і підходить до використання в міжнаціональному масштабі. Результатом такої ініціативи стала програма Curriculum globALE (2012-2013 pp.), висвітлення змісту та можливостей використання якої вже є предметом окремого дослідження.

В цілому науково-практичним підґрунтям професіоналізації

освіти дорослих в Україні є світова практика підготовки фахівців-андрагогів, де створено різномірні кваліфікаційні системи і програми підготовки фахівців для освіти дорослих або підвищення їх професіоналізму. Проаналізовані міжнародні кваліфікаційні характеристики є платформою для подальшої академізації і професіоналізації освіти дорослих в Україні, покладені в основу системи компетентностей, кваліфікаційних вимог та змісті підготовки фахівця освіти дорослих в Україні, конкретизованих в освітній програмі «Освіта дорослих» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», що успішно впроваджується в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Бібліографія

1. Аніщенко, О. В. (2017). Професійна підготовка андрагогів: обґрунтування доцільності в контексті професіоналізації освіти дорослих в Україні. *Серія: Педагогіка. Освіта дорослих*, 2 (19), 155-163.

2. Аніщенко, О. В. (2018). Професійна підготовка та сертифікація андрагогів: досвід і перспективи (В.Г. Кремень, Н.Г. Ничкало, ред.; О.В. Аніщенко, Л.Б. Лук'янова, укл.). *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи*, 165-174.

3. Латтке, С., Попович, К., Вайкерт, Й. (2013). *Учебная программа Curriculum globALE. Глобальная программа обучения и образования взрослых*. URL: https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/curriculum_globale_ru_fin.pdf

4. Лук'янова, Л. Б. (2018). Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: сучасні реалії, тенденції і перспективи (В.Г. Кремень, Н.Г. Ничкало, ред.; О.В. Аніщенко, Л.Б. Лук'янова, укл.). *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи*, 21-31.

5. Петрюк, І. М., Лук'янова, Л. Б., Аніщенко, О. В., Кармалюк, С. П., Камбур, А. В., Мудрий, Я. С., Платаш, Л. Б., Гаврилюк, Л. П., Кузнєцова, К. С., Гуляєва, М. М. (2018). *Заключний звіт за результатами НДР «Освіта дорослих і післядипломна освіта в Україні». Розробка концепції спеціалізації «Освіта дорослих і післядипломна освіта» у вищих навчальних закладах України» у 2017-2018 рр.*

6. Тимчук, Л. (2017). Нова професія «андрагог»: актуальність і перспективи. Міжнародна науково-практична конференція: *Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогіки та соціальної роботи*. Сладковічево, Словацька Республіка, 165-168.

7. A guide to creating a professional portfolio to demonstrate the high

level competences of adult educators. Flexi-Path Toolkit. URL: http://www.flexi-path.eu/tools/C.3.5.1_Toolkit_English.pdf

8. Avramovska, M., Czerwinski, T., Lattke, S. (2015). Curriculum globALE. Global curriculum for Adult Learning & Education. Published by: Institute for International Cooperation of the German Adult Education Association (DVV International); German Institute for Adult Education Leibniz Centre for Lifelong Learning (DIE). DVV International, DIE; Warlich Mediengruppe.

9. Bernhardsson, N., Lattke, S. (2011). Core Competencies of Adult Learning Facilitators in Europe. Findings from a Transnational Delphi Survey Conducted by the Project “Qualified to Teach” www.qf2teach.eu. URL: http://asemlllhub.org/fileadmin/www.dpu.dk/ASEM/events/RN3/QF2TEACH_Transnational_Report_final_1_.pdf

10. Jäger, T., Irons, J. (2006). *Towards becoming a good adult educator. Recourse book for adult educators*. URL: http://www.vabaharidus.ee/public/files/LPIA_Agade_A4.pdf

References

1. A guide to creating a professional portfolio to demonstrate the high level competences of adult educators. Flexi-Path Toolkit. Retrieved from http://www.flexi-path.eu/tools/C.3.5.1_Toolkit_English.pdf [in English].

2. Anishchenko, O. V. (2017). Profesiyna pidhotovka andrahohiv: obgruntuvannya dotsil'nosti v konteksti profesionalizatsiyi osvity doroslykh v Ukrayini [Professional training of andragogues: rationale for expediency in the context of the professionalization of adult education in Ukraine]. *Seriya: Pedagogika. Osvita doroslykh*, 2 (19), 155-163. [in Ukrainian].

3. Anishchenko, O. V. (2018). Profesiina pidhotovka ta sertyfikatsiia andrahohiv: dosvid i perspektyvy (V. H. Kremen, N. H. Nychkalo, Eds.; O. V. Anishchenko, L. B. Lukianova, Cops.). *Kontseptualni zasady rozvytku osvity doroslykh: svitovy dosvid, ukraïnski realii i perspektyvy*, 165-174. [in Ukrainian].

4. Avramovska, M., Czerwinski, T., Lattke, S. (2015). Curriculum globALE. Global curriculum for Adult Learning & Education. Published by: Institute for International Cooperation of the German Adult Education Association (DVV International); German Institute for Adult Education Leibniz Centre for Lifelong Learning (DIE). DVV International, DIE ; Warlich Mediengruppe. [in English].

5. Bernhardsson, N., Lattke, S. (2011). Core Competencies of Adult Learning Facilitators in Europe. Findings from a Transnational Delphi Survey Conducted by the Project “Qualified to Teach” www.qf2teach.eu. Retrieved from http://asemlllhub.org/fileadmin/www.dpu.dk/ASEM/events/RN3/QF2TEACH_Transnational_Report_final_1_.pdf [in English].

6. Jääger, T., Irons, J. (2006). Towards becoming a good adult educator. Recourse book for adult educators. Retrieved from http://www.vabaharidus.ee/public/files/LPIA_Agade_A4.pdf [in English].

7. Lattke, S., Popovych, K., Vaikert, Y. (2013). Uchebnaia prohramma Curriculum globALE. Hlobalnaia prohramma obucheniya y obrazovaniya vzroslykh. Retrieved from https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/curriculum_globale_ru_fin.pdf [in Russian].

8. Lukianova, L. B. (2018). Kontseptualni zasady rozvytku osvity doroslykh: suchasni realii, tendentsii i perspektyvy (V.H. Kremen, N.H. Nychkalo, Eds.; O.V. Anishchenko, L.B. Lukianova, Cops.). *Kontseptualni zasady rozvytku osvity doroslykh: svitovyi dosvid, ukrainski realii i perspektyvy*, 21-31. [in Ukrainian].

9. Petriuk, I. M., Lukianova, L. B., Anishchenko, O. V., Karmaliuk, S. P., Kambur, A. V., Mudryi, Ya. S., Platash, L.B., Havryliuk, L.P., Kuznietsova, K.S., Huliaieva, M. M. (2018). Zakliuchnyi zvit za rezultatamy NDR «Osvita doroslykh i pisliadyplomna osvita v Ukraini». Rozrobka kontseptsii spetsializatsii «Osvita doroslykh i pisliadyplomna osvita» u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy»» u 2017-2018 rr. [On the way to introduction of the scientific field "Adult Education and Postgraduate (Continuing) Education" in Ukraine. Development of the concept of specialization "Adult Education and Postgraduate (Continuing) Education" in higher educational institutions of Ukraine]. [in Ukrainian].

10. Tymchuk, L. (2017). Nova profesiiia «andrahoh»: aktualnist i perspektyvy. Proceedings of the Conference Title: *Innovatsiini naukovi doslidzhennia u sferi pedahohiky ta sotsialnoi roboty*. (165-168). Sladkovichevo, Slovatska Respublika. [in Ukrainian].

Huliaieva M. M. Profession Andragog: international and national qualification systems and training standards. The publication highlights the tendencies to recognition and institutional development of adult education in Ukraine. The foreign experience of training teaching staff for adult education in the context of professional education of adults in Ukraine is analyzed. The need to take into account international standards of andragogues training for the professionalization of the outlined sphere of public life and the organization of quality training of specialists in the new specialization "Adult Education" in Ukraine is noted. The content and specifics of the existing multilevel qualification systems and programs for training andragogues or improving their professionalism are revealed: Certificate SVEB (Switzerland), Certificate WBA "Certified Teacher for Adults" (Austria), Teacher's Diploma in the sector of lifelong learning (DTLLS) (England), "Qualified Teacher for Adults in Europe (AGADE)" (Estonia, Ireland, Lithuania, Latvia, Norway, Portugal,

Sweden, Hungary), "Recognition of psychological and pedagogical competence of teachers for adults, (Germany, France, Malta, Romania, Spain), "Flexible professionalization paths for adult educators between the 6th and 7th levels of the European Qualifications Framework (Flexi-Path)" (Germany, Estonia, Great Britain, Italy, Romania, Switzerland, Spain), "Qualified Educator (QF2Teach)" (Germany, Great Britain, Italy, Netherlands, Poland, Romania, Sweden, Switzerland). Qualification systems and professional standards describing the skills, knowledge and characteristics that adult educators should possess are defined; the criteria for a qualified adult educator are specified. The meaning and content of key competences in the structure of training and certification of andragogues is disclosed and specified. It is stated that national and international qualification frameworks define a set of requirements for an adult educator, which are applied as indicators on the international scale.

Key words: andragogy, adult education, adult learning, andragogue, adult educator, qualification, system, standard, competence, competence, professional training.

Отримано 27.03.2019

УДК 378.147.091.31-051:364-781.5

О. І. Данилюк

elena.danilyuk73@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-1738-1084

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Данилюк О. І. Міждисциплінарні зв'язки як інструмент професійної підготовки майбутніх менеджерів у соціальній сфері. Стаття присвячена ключовій проблемі сучасної вищої освіти: у зв'язку з переходом на освітні стандарти нового покоління значно актуалізувалася проблема становлення професійної компетентності майбутніх фахівців. Розглянуто та здійснено теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки менеджерів у соціальній сфері у контексті впровадження міждисциплінарних зв'язків. За умови зміни пріоритетів в освітньому процесі й впровадженні компетентнісного підходу, питання міждисциплінарності у вищій освіті набуло особливої актуальності. Застосування міждисциплінарних зв'язків у